

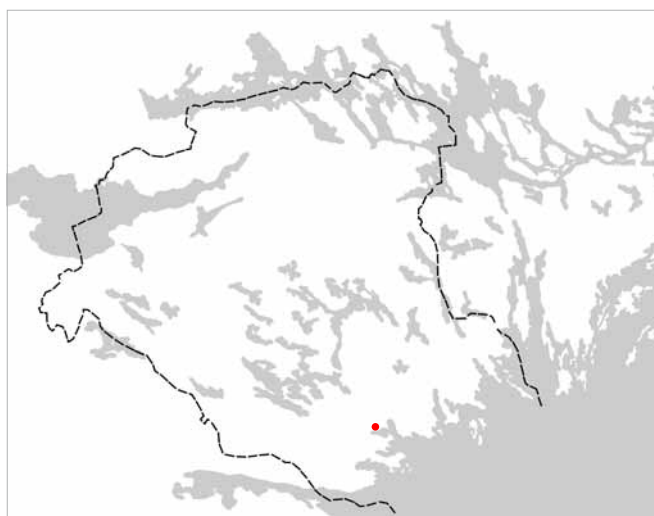
Arkeologisk förundersökning

Borgmästaren

Medeltid & Nyare tid

Fornlämning Nyköping 231:1, Borgmästaren 2, Allhelgona socken,
Nyköpings kommun, Södermanlands län.

Björn Pettersson

Arkeologisk förundersökning

Borgmästaren

Medeltid & Nyare tid

Fornlämning Nyköping 231:1, Borgmästaren 2, Allhelgona socken,
Nyköpings kommun, Södermanlands län.

Björn Pettersson

ARKEOLOGISKA MEDDELANDEN 2009

© 2009 Sörmlands museum

Beställningar kan göras hos:
Landstinget Sörmland
Kultur & utbildning Sörmland
SÖRMLANDS MUSEUM
Box 314, S-611 26 Nyköping
arkeologi@dll.se

Grafisk form och layout: Lars Norberg.
Omslag och inlaga är reproducerad vid Sörmlands museum.
Kart- och ritmaterial: Björn Pettersson
Omslagsbild: Södermanlands län. Undersökningsområdets geografiska läge markerat med röd punkt.

Där inget annat anges har den digitala Fastighetskartan, respektive Gröna kartan (GSD) för Södermanlands län använts som underlag.

Allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01672.
Nyköping 2009

ISSN 1402-9650

Innehåll

Utgångspunkt 5

Tidigare undersökningar

Syfte & metod 5

Syfte

Metod

Naturvetenskapliga analyser

Topografi & kulturmiljö 6

Historiska kartor

Resultat 8

Sökschaktet

Källaren med valv

Slutord 11

Administrativa uppgifter 13

Referenser 13

Bilagor 14

1. Anläggningsbeskrivningar

2. ¹⁴C-analys

3. Fyndregister

4. Kalkbruksanalys

5. Profilritning

Figur 1. Översiktskarta över Södermanlands län med kommuner, större orter, vägar och angränsande län. Undersökningsområdets geografiska belägenhet är markerat med röd kontur. Skala 1:800 000.

Utgångspunkt

Sörmlands museum har under perioden 2009-05-18 till 2009-05-28 efter beslut av länsstyrelsen i Södermanlands län (431-3889-2009) utfört en arkeologisk förundersökning av fornlämning Nyköping 231:1. Fornlämningen är belägen inom Nyköpings gamla stadsområde och inom fastigheten Borgmästaren 2, Allhelgona socken, Nyköpings kommun i Södermanlands län (figur 1 & 2).

Ägaren till fastigheten Borgmästaren 2 i Nyköping har ansökt om tillstånd enligt 2 kap 12 § KML att bebygga en del av fastigheten med ett enbostadshus. Under förutsättning att tillstånd beviljas har Nyköpings kommun för avsikt att planlägga för kompletterande bebyggelse inom rubricerat område. Den berörda ytan omfattar 420 m² (figur 2).

Kostnadsansvarig var fastighetsägaren.

Projektledare samt fält- och rapportansvarig var arkeolog Björn Pettersson, Sörmlands museum.

Tidigare undersökningar

Kvarteret Borgmästaren ligger inom det område av Nyköping där tidigmedeltida lämningar har påträffats vid arkeologiska undersökningar. Andra kvarter där tidigmedeltida dateringar har kunnat konstateras är exempelvis, Stallbacken, Åkroken, Rådhuset, Flickskolan och Folkungabron. Samtliga dessa kvarter ligger intill ån mellan de två åkrökarna nedanför fallet vid Kvarnbron, vilket omfattar stadsområdets äldsta konstaterade bebyggelse.

Närliggande områden till det aktuella exploateringsområdet har tidigare undersökts och dokumenterats arkeologiskt med intressanta resultat. År 1981 utfördes undersökningar i kvarteren Borgmästaren och Folkungabron. Dessa resultat föreligger till största delen som arkivmaterial samt en artikel. I ett upp till 0,5 meter tjockt kulturlager påträffades byggnadslämningar och fynd som kunde dateras till tidigmedeltid, däribland östersjökeramik (AII). I den sterila leran fanns spår som kunde tolkas som stolphålsrader, hägnader, ägogränser och byggnadslämningar. I den sterila marken hade 0,5 meter breda rännor grävts i riktning mot Nyköpingsån. Över vissa delar av den undersökta ytan fanns även högmedeltida komprimerade kulturlager, med spår efter gränd- och gatubeläggningar samt en byggnad. Även i det högmedeltida skedet låg gränderna vinkelrätt orienterade mot ån. Dessa lämningar kunde genom keramikfynd dateras till perioden 1200-1300-tal. Vidare påträffades rester efter en smedja i flera skikt samt hundratals kilo slagg.

Med ledning av dessa uppgifter gjordes därför en genomgång av arkivmaterial före fältarbetets genomförande. Arkivgenomgången av dokumentationsmaterialet

från 1981 års undersökning visade att inom den undersökta ytan i kvarteret Borgmästaren fanns tydliga spår efter ett brett dike som i flera skikt hade belagts med kavelbroar. Lämningen tolkades som en gränd, vilken löpt mellan en större gata strax söder om kvarteret och norrut i rät vinkel mot ån. Vid samma undersökning framkom även rester efter tre stenkällare, varav en med tydliga spår efter valvslagning. Denna källare hade yttermåtten 7x6,5 meter och innermåtten 5x5 meter samt var försedd med ett kullerstensgolv (Nordeman & Douglas 1987, s. 203-210 & ATA Dnr 321-1722-2005).

Inom den aktuella fastigheten Borgmästaren 2 finns en valvförsedd stenkällare med ovanpå liggande bod av trä. Boden är i byggnadsinventeringen daterad till perioden 1830-1870. Källardelens ålder var inför den aktuella förundersökningen oklar, men med tanke på den avvikande placeringen i förhållande till övrig bebyggelse på platsen och att grunden bar spår efter flera byggnadsfaser, så borde den vara av ett äldre datum än överbyggnaden. Den antogs därför höra till den äldre stadsplanen före stadsbranden år 1665. I och med detta kunde källaren anses ha ett antikvariskt värde som en sista rest efter en äldre bebyggelse på platsen.

Med hjälp av analys av kalkbruksprov från källarvalvet skulle det vara möjligt att med ledning av kalkbrukets sammansättning avgöra om valvet är slaget under perioden 1100-1500-talet eller om det uppförts under perioden 1600-1800-talet. Värt att nämna i sammanhanget är att avståndet mellan det aktuella källarvalvet och platsen för klosterkyrkan är drygt 100 meter. Det är inte klarlagt hur stort klosterområdet har varit eller om det funnits ekonomibyggnader tillhörande klostret strax utanför klostermurarna.

Syfte & metod

Syfte

Syftet med den arkeologiska förundersökningen var att, inom det av länsstyrelsens angivna undersökningsområdet, fastställa och beskriva fornlämningens karaktär, tidsställning, omfattning, sammansättning och komplexitet. Den arkeologiska förundersökningen skulle även bilda ett tillfredsställande underlag för länsstyrelsens vidare handläggning i ärendet.

Metod

Utifrån givna frågeställningar och syfte samt resultat från tidigare arkeologiska undersökningar i närområdet, gjordes bedömningen att en undersökningsmetod i form av skruvborring inte var lämplig. Skruvborring kan oftast visa på förekomsten av kulturlager, mäta tjocklek och djup samt i vissa fall även antyda karaktären på eventuella kulturlager. Däremot kan

metoden inte på ett entydigt sätt, som vid undersökning och uppmätning av kulturlager i öppna schakt, svara på frågor om kvalitet, komplexitet, sammanhang och tidsställning.

Sökschaktning: Ett sökschakt med 1 meters bredd och en sammanlagd längd av 19 meter öppnades med hjälp av grävmaskin för att frilägga bevarade kulturlager inom exploateringsytan. Endast sentida påförda massor samt omrörda kulturlager togs bort med maskin. Då intakta orörda kulturlager påträffades avbröts schaktningen och undersökningens metod övergick till rensning för hand (figur 3).

Handgrävning: För att bestämma de bevarade kulturlagrens karaktär och innehåll undersöktes några mindre ytor inom de öppnade schakten ner till steril nivå. Påträffade lager och anläggningar undersöktes stratigrafiskt och frilades var och en för sig. Med anläggningar menas bland annat nedgrävningar, rännor och stenläggningar. Påträffat fyndmaterial och material lämpligt för ¹⁴C-analys och kalkbruksanalys samlades in under den arkeologiska förundersökningen.

Dokumentation: Schaktkanter och anläggningar mättes in skalenligt på uppmättningsritning. Avslutningsvis gjordes en 19 meter lång profiluppmätning längs den södra och östra schaktväggen. Handritad dokumentation utfördes på ritfilm i erforderlig skala jämte lager- och anläggningsbeskrivningar. Ett representativt urval av lämningar, ytor etc. fotodokumenterades med digitalkamera.

Efter avslutat fältarbete lades det öppnade schaktet igen med maskin.

Naturvetenskapliga analyser

Prov för ¹⁴C-analys insamlades ur den nedre delen av ett tjockt brandlager beläget direkt ovanpå en stenläggning. Analysen har utförts av Ångströmlaboratoriet i Uppsala. Syftet med analysen var att tillsammans med eventuella artefakter skapa ett kronologiskt underlag för en diskussion angående fornlämningens datering.

För att avgöra åldern på den stenkällare som ligger under boden skickades även tre kalkbruksprov från källarens valv för analys. Valvets insida har tydliga avtryck från brädor, vilka fungerat som form vid valvslagningen. Detta innebär att kalkbruket i valvtaket bör ha samma datering som tidpunkten för valvslagningen. Analysen har utförts av geolog Torben Seir Hansen vid SERI-materialeanalyse A/S i Helsingör, Danmark.

Inga lämpliga prov för dendrokronologisk analys påträffades vid den aktuella undersökningen.

Topografi & kulturmiljö

Vid en vik av Östersjön, nära Nyköpingsåns mynning, ligger det medeltida Nyköpings äldsta stadsområde. Bebyggelsen, som troligen etablerades omkring 1100-talets början, var då belägen i en söderslutning mellan två åkrökar, strax nedanför det första fallet från sjösidan räknat. Slutningarna intill ån utgörs till största delen av sediment innehållande lerskiktad silt och omges av bergiga höjdparter.

De äldsta stadskriterierna är oklara, men det finns antydningar om myntprägling under Knut Långes regeringstid åren 1229-34. Skriftligt material finns från år 1280 angående franciskanerkonventets grundande. Detta indikerar att orten redan då kan ha haft stadskaraktär (Nordeman & Douglas 1987, s. 203 & 206 m.a.a.). Vidare finns myntprägling belagd under 1200-talets andra decennium i form av ett myntstampsavtryck på blyband från kvarteret Rådhuset. Myntet härrör från Kung Erik Knutssons myntning som pågick mellan åren 1208-1216. Fyndet kan tolkas så att staden tidigare gick under namnet "AROS" som i sammanhanget betyder åmynning och syftar på myntorten Aros. Enligt tolkningen åsyftas här *Södra Aros – Nyköping*, i motsats till *Västra Aros – Västerås* och *Östra Aros – Uppsala* (Jonsson 1983, s 83, Grundberg & Jonsson 2004, s 14). Nyköping finns omnämnt i skrift först år 1250 (Karlén 1973, s. 14ff m.a.a.). Förutom klosterkyrkan har staden två medeltida kyrkor, Sankt Nicolai och All Helgona, som båda kan föras till tidigast mitten av 1200-talet. Under 1400-talet tillkom dessutom ett helgeandshus (Andersson 1990, s. 49).

I det arkeologiska materialet har betydligt äldre datering konstaterats. På båda sidor om ån, i kvarteren Åkroken, Folkungabron, Stallbacken, Borgmästaren och Flickskolan, har tidigmedeltida bebyggelse och fyndmaterial påträffats. Vid undersökningarna har upp till två meter tjocka kulturlager dokumenterats, där bebyggelselämningarna kunnat delas upp i sex till sju skikt. De äldsta skikten karakteriseras en gles bebyggelse bestående av flätverkshus med mitthärd, samt trähus med härdar och lergolv. Det typiska fyndmaterialet här består av äldre svartgods av typen AII (östersjökeramik) samt läderspill. De högmedeltida urbana skikten består i högre grad av en tät trähusbebyggelse med knut- och skiftesverk, samt träbrolagda gränder och gator. I fyndmaterialet förekommer stora mängder hantverksavfall som läderspill, horn och ben från kammakeri samt svarvrest. I vissa fall har man iakttagit en förändrad tomtindelning, samt nya gränder och gator i övergången mellan tidig- och högmedeltid (Nordeman & Douglas 1987, s. 206f).

Trävirke dendrodaterat till mitten av 1100-talet finns från stadens äldsta område inom fastigheterna Åkroken 2 & 3 (Nordeman 1986 respektive Gustafsson & Pet-

Figur 2. Utdrag ur Nyköpings primärkarta med undersökningsområdet fastigheten Borgmästaren 2 markerad med grön kontur, fornlämningsområdet Nyköping 231:1 markerad med röd kontur. Skala 1:4000.

tersson 2009, s. 22 & bilaga 5). Karaktären på denna tidiga ort är inte klarlagd, men allt tyder på att den varit bebodd kontinuerligt därefter. Enstaka keramikfynd från stadens tidigmedeltida område bör vara importerade från Ryssland (Roslund muntligen 061116).

Historiska kartor

Vad gäller historiskt kartmaterial finns en äldre för rättning över Nyköping, där en yngre rutnätsindelad stadsplan tecknats ovanpå en äldre oregelbunden. Sannolikt avspeglar den äldre planen de förhållanden som rådde före 1600-talet, åtminstone före 1665 års brand (LMS akt nr C57-1:1).

Av kartan framgår att det nu aktuella undersökningsområdet är beläget mellan en större så kallad ringgata och ån. Ringgatan förband Östra Torget och Alla Helgona kyrkan i öster med bron över till Rådhusorget i väster.

Resultat

Sökschaktet

Resultaten från den arkeologiska förundersökningen visade att inom det aktuella området finns 0,4-1,1 meter tjocka kulturlager från medeltid till nyare tid. Lagren ligger under 0,2-0,8 meter tjocka lager av påförd jord, lera och grus. De nivåer som anges i denna redovisning refererar till Rikets höjdsystem år 1970 (RH70). Dagens markyta intill sökschaktet mättes till intervallet +6,7 till +8,0 meter över havet, medan den sterila

markytan mättes till intervallet +5,3 till +7,4 meter över havet. Den ursprungliga markytan sluttar brant ner mot ån (figur 3).

Efter att maskinschaktningen avslutats och de lösa och omrörda massorna grävts bort, hade en yta av bevarade kulturlager frilagts inom det öppna schaktet. Bevarade kulturlager fanns i varierande omfattning längs hela schaktets längd. Under schaktningens gång tillvaratogs ett antal lösfynd i form av bland annat yngre rödgods (BII:4) med datering till nyare tid. Längs en sträcka av ca 9 meter i den mellersta delen av schaktet frilades en tät sammanhängande stenläggning (bilaga 5, lager 17). Stenläggningen bestod, dels av ca 0,2 stora kullerstenar, dels av ca 0,4 meter stora kalkstensflisor över skilda ytor. Hela stenläggningen var anlagd på ett ca 0,1 meter tjockt lager av grus och sand (lager 2). Anläggningen tolkades som en del av ett golv i en byggnad och var täckt av ett 0,2-0,4 meter tjockt brandlager av smulig bränd lera samt rester efter kolat timmer och plankor (lager 3). Anledningen till att anläggningen tolkades som rester efter en byggnad vara att inga avsatta kulturlager fanns mellan stenläggningen och brandlagret samt att brandlagret var tjockt och homogent, vilket troligen visar att det rör sig om rester efter inrasade väggar av lertegel och träbjälkar. I botten av brandlagret påträffades bland annat en skärva äldre rödgods (Fnr 1), av typen BII:1, med datering till 1200-1300-tal samt en stor vridlåsnöckel (Fnr 17 & figur 6). Den frilagda delen av stenläggningens yta låg i intervallet +5,6 till +6,2 meter över havet. I ytan av det tjocka brandlagret fanns bland annat två skärvor från ett stort fat av yngre rödgods (Fnr 2) som utsatts för så stark hetta att

Figur 3. Det öppna förundersökningschaktet sett från nordväst. I den högra delen syns den frilagda stenläggningen (A1), det överlagrande brandlagret samt den sterila markytans branta stigning mot söder. I bakgrunden, den lilla boden uppförd på en valvslagen källare. Foto: Björn Pettersson 2009, Sörmlands museum.

de var ihopsmälta. I övergången till ovanliggande lager (lager 5, 6 & 20) påträffades en hel del skärvor av typen yngre rödgods (BII:4), en skärva Hetig Karlsglas (Fnr 13), med datering till nyare tid.

Strax söder om det nämnda golvet (A1) med ovanliggande brandlager, steg nivån för den sterila markytan från +6,1 meter över havet brant till +7,3 meter över havet. Inför uppförandet av byggnaden har man antagligen gjort vissa markarbeten för att få en planare anläggningssyta för kullerstensgolvet.

Ovanpå det tjocka brandlagret fanns partier av ytterligare en stenläggning. Längs hela den dokumenterade schaktväggen dokumenterades 0,2-0,6 meter tjocka lager av kulturjord med inblandning av sand, grus, tegelflis och djurben. Dessa lager innehöll enbart föremål med datering till nyare tid.

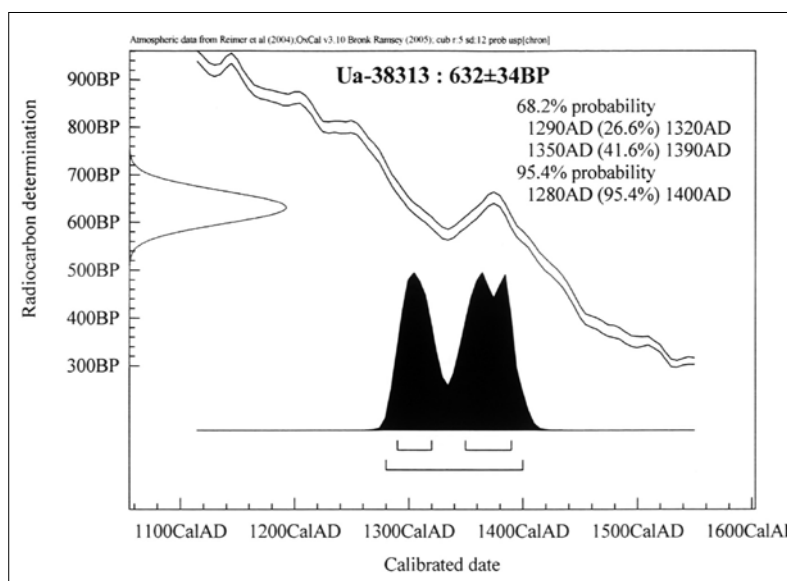
Resultatet av ¹⁴C-analysen visade att det kolstycke som togs ur profilen från en kolad stock eller bjälke som låg i underkanten av det tjocka brandlagret direkt ovanpå den framrensade stenläggningen, med 95,4 % sannolikhet kunde dateras till tidsintervallet 1280-1400 eKr (figur 4 & bilaga 2). Kolstycket togs ur lager 3 i profilen vid 11,65 meter, +5,8 meter över havet. Den kolade stocken tolkas i sammanhanget som ingående i en huskonstruktion dit även stenläggningen hör. Stocken hade en diameter av ca 15 cm. Slutsatsen blir att konstruktionen med stenläggningen/golvet och den ovanliggande träkonstruktionen kan dateras till medeltid. Däremot kan branden i sig inte dateras noggrannare än till perioden medeltid fram till stadsbranden år 1665.

Källaren med valv

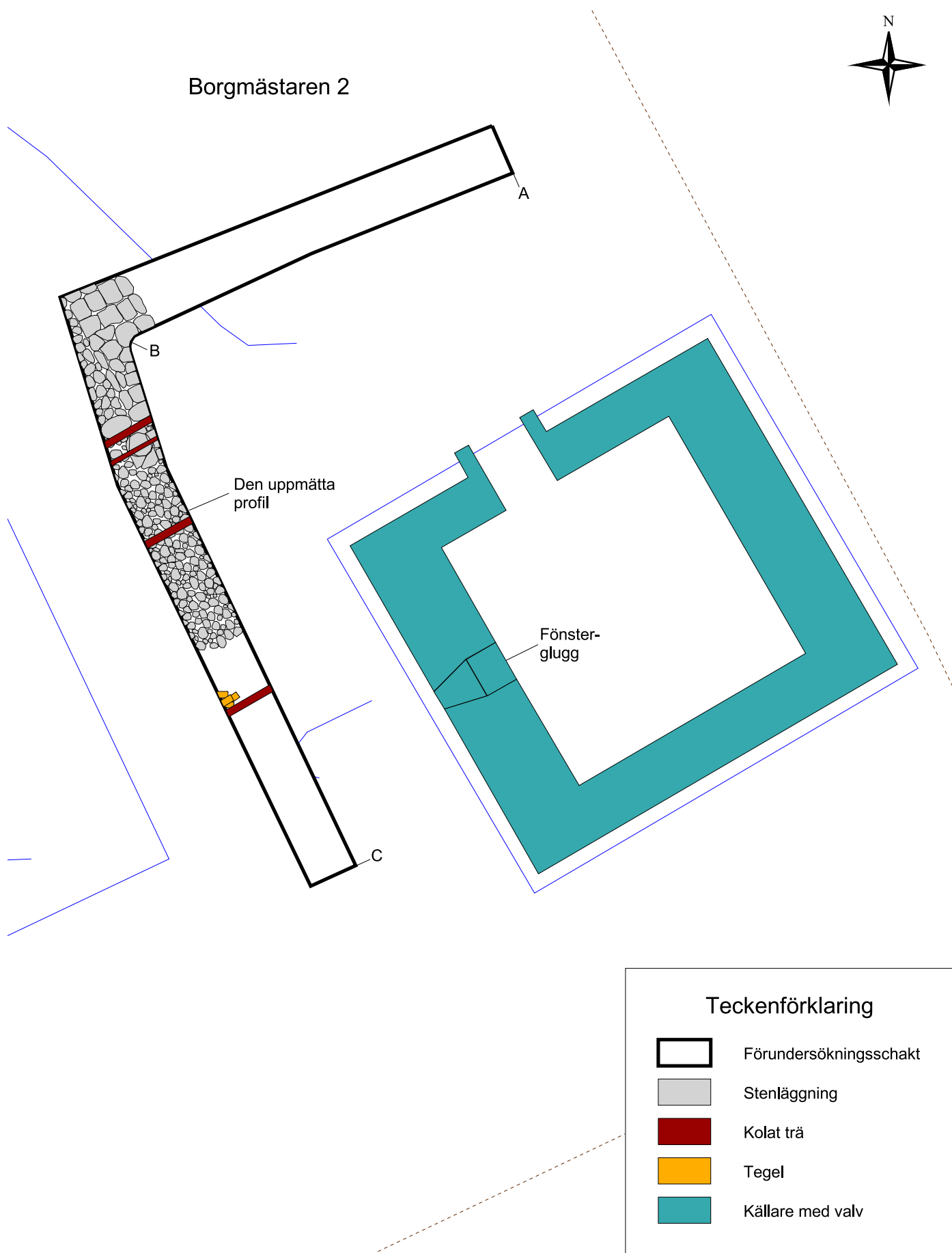
I samband med undersökningen gjordes en uppmätning samt provtagning för analys av den valvslagna källaren inom fastigheten.

Uppmätningen av källaren intill det öppnade förundersökningschaktet visade att källargolvet, som idag är belagt med betong, ursprungligen legat på ungefär samma nivå (ca +5,8 meter över havet) som den frilagda stenläggningen (A1) i det intilliggande schaktet. Källarrummet var 5,1 meter brett och 5,3 meter djupt, från ingångsdörren sett. I den västra väggen fanns en 0,8 meter bred fönsteröppning som ledde snett upp till en mindre, 0,3 meter bred, numera igenmurad öppning i den västra utsidan av källarväggen. Murarna hade i de västra och östra väggarna en tjocklek av ca 1,5 meter nere vid golvet där tunnvalvet började. De södra och norra väggarna, som var lodräta, var något tunnare med ca 1 meters tjocklek. I valvtaket fanns fyra stycken inmurade, mer eller mindre söderrostade, järnögglor med ursprungligen varsin järnring.

Tre stycken kalkbruksprov från källarvalvet med tydliga avtryck från formbrädorna analyserades genom tunnslip. Resultatet var inte entydigt, men visade att de tre proverna bestod av ett bruk med en blandning av hydrauliskt kalkbruk och sand med största kornstorlek av 4 mm. Blandningen var 1-2 delar släckt kalk per 1 del sand samt ett luftinnehåll av 5-12 %. Valvet var täckt av två lager vit färg varav det undre hade en liten tillsats av Portlandcement. Bruket hade ett högt innehåll av fasta klumpar och korn. Förekomsten av Portlandcement

Figur 4. Resultatet av ¹⁴C-analysen visar att provet, med 95,4 % sannolikhet, kan dateras till perioden 1280-1400 e.Kr.

Figur 5. Planritning över förundersökningsschaktet med stenläggningen (A1), läget för profiluppmätningen samt den valvförsedda källaren, inom fastigheten Borgmästaren 2. Skala 1:100.

Figur 6. Den stora vridlåsnöckel (15 cm) som påträffades i den undre delen av det tjocka brandlagret på stenläggningen (A1). Foto: Björn Pettersson 2009, Sörmlands museum.

i det äldsta färglagret tyder på att bruket är äldre än andra halvan av 1800-talet. Spår efter äldre påväxt på kalkbrukets yta under färglager, visar att valvet har varit frilagt under en lång rad av år innan det för första gången blev målat. Blandningsförhållandet för kalkbruk med 1-2 delar kalk till 1 del sand är i Sverige karaktäristiskt för 1600-1700-talet. Kalken i de analyserade proverna hade ett förhållandevis högt innehåll av silikat-korn, vilket kan tyda på en datering till tidigt 1800-tal (bilaga 4).

Slutord

Sörmlands museum har under perioden 2009-05-18 till 2009-05-28 efter beslut av länsstyrelsen i Södermanlands län (431-3889-2009) utfört en arkeologisk förundersökning av fornlämning Nyköping 231:1. Fornlämningen är belägen inom Nyköpings gamla stadsområde och inom fastigheten Borgmästaren 2, Allhelgona socken, Nyköpings kommun i Södermanlands län.

Orsaken till den aktuella undersökningen var att ägaren till fastigheten Borgmästaren 2 i Nyköping hade ansökt om tillstånd enligt 2 kap 12 § KML att bebygga en del av fastigheten med ett enbostadshus.

Grannfastigheten Borgmästaren 9 undersöktes år 1981, då med intressanta resultat. I ett upp till 0,5 meter tjockt kulturlager påträffades byggnadslämningar och fynd som kunde dateras till tidigmedeltid och högmedeltid, däribland östersjökeramik (AII). I den sterila

leran fanns spår, vilka tolkas som hägnader, ägo-gränser, gatuläggningar och byggnadslämningar.

Den aktuella förundersökningen utfördes i ett 19 meter långt och 1 meter brett schakt ur vilket den övervägande delen av massorna, bestående av lösa och omrörda lager grävdes bort med maskin. Intakta kulturlager och anläggningar undersöktes inom valda ytor för hand ner till steril nivå, längs sträckorna 0-2, 6,5-8, 9,5-10,5, 15-16 samt 17-18 meter i profilen. En sammanlagd volym av 1,3 m³. Jämför planritning (figur 5) och profilritning (bilaga 5).

Resultaten från den arkeologiska förundersökningen i schaktet visade att det inom området finns 0,4-1,1 meter tjocka kulturlager från medeltid till nyare tid. Lagren ligger under 0,2-0,8 meter tjocka lager av påförd jord, lera och grus. Den ursprungliga markytan sluttar brant ner mot ån.

Längs en sträcka av ca 9 meter frilades en tät stenläggning (A1), vilken tolkades som en del av ett golv i en byggnad. Stenläggningen var täckt av ett tjockt brandlager av smulig bränd lera samt rester efter kolat timmer och plankor. I botten av brandlagret påträffades bland annat en skärva äldre rödgods (Fnr 1) med medeltida datering samt en stor vridlåsnöckel (Fnr 17). I övergången till ovanliggande lager påträffades en hel del skärvor av typen yngre rödgods (BII:4), med datering till nyare tid.

Resultatet av ¹⁴C-analysen visade att den kolade stocken kunde dateras till tidsintervallet 1280-1400 eKr. Stocken tolkas i sammanhanget som en ihoprasad huskonstruktion ovanpå stenläggningen A1. Slutsatsen

Figur 7. Den valvslagna källaren med fönsterglugg mot väster och dörröppning mot norr, åsidan. Lägg märke till de längsgående avtrycken från formbrädorna. Källarummets innermått var 5,1 x 5,3 meter. Foto: Björn Pettersson 2009, Sörmlands museum.

blir att stenläggningen och den ovanliggande träkonstruktionen kan dateras till medeltid. Däremot kan inte branden i sig dateras noggrannare än till perioden medeltid fram till stadsbranden år 1665.

Strax öster om det öppna schaktet ligger en liten bod från mitten av 1800-talet. Under boden finns en valvslagen källare som med ledning av konstruktion och orientering i förhållande till övrig bebyggelse, antogs vara av äldre datum. En skalenlig uppmätning gjordes av källardelen och kalkbruksprover togs från valvet för att om möjligt kunna datera detta. Kalkbruksproven från insidan av valvet kunde dateras till perioden 1600-tal till tidigt 1800-tal eller med viss tvekan till perioden 1600-1700-tal.

Som en jämförelse kan nämnas att nivån för stenläggningen i schaktet och den ursprungliga golvnivån i källarvalvet kunde mätas till ungefär +5,8 meter över havet. De någorlunda samstämmiga nivåerna samt fynd av medeltida keramik antyder, i kontrast till dateringarna av kalkbruket, att de kan ha varit i bruk samtidigt.

Med ledning av resultat från den tidigare utföra arkeologiska undersökningen inom fastigheten Borgmästaren 9, löper förlängningen av ett medeltida tomgränsdike i riktning nordnordväst mot ån, strax intill den västra väggen av källarvalvet och strax öster om den frilagda delen av stenläggningen. Eventuellt betyder detta att stenläggningen/golvet med tillhörande brandlager och den intilliggande källaren med valv hört till två olika tomter.

Slutsatsen är att de påträffade byggnadsresterna i det undersökta schaktet och det intilliggande källarvalvet härrör från perioden före stadsbranden år 1665 eller möjligen medeltid och att de varit åtskilda av en tomgräns. Med hänsyn till strandlinjeförskjutningen och alla sentida påförda massor i området så har den södra åkanten under medeltid troligen legat inom fastighetens norra del.

Den norra delen av tomten norr om det undersökta schaktet är enligt uppgifter från tidigare arkeologiska undersökningar troligen till största delen urschaktad.

Administrativa uppgifter

Rapporten ingår i Sörmlands museums rapportserie:
Arkeologiska meddelanden 2009:07
Södermanlands museums dnr: KN-KUS09-126
Länsstyrelsens dnr: 431-3889-2009
Tid för undersökningen: 2009-05-18 till 2009-05-28
Personal: Björn Pettersson
Belägenhet: Ekonomisk karta över Sverige
9H2d. Upprättad av Rikets allmänna kartverk. Skala
1:10 000.
x6514974 y1569976 (SV)
Koordinatsystem: RT90
Höjdsystem: RH70
Utredningsområde: 19 löpmetrar schakt.

Dokumentationsmaterial förvaras i Sörmlands museums topografiska arkiv. Fynd med nr 1-17 förvaras vid Sörmlands museum i väntan på fyndfördelning.

Referenser

Andersson, Hans. 1990. *Sjuttiosex medeltidsstäder. Aspekter på stadsarkeologi och medeltida urbaniseringsprocess i Sverige och Finland. Rapport Medeltidsstaden 73*. RAÄ & SHM. Stockholm.

Gustafsson, Patrik & Pettersson, Björn. 2009. *Kvarteret Åkroken*. Fornlämning Nyköping 231:1, Åkroken 3, Nikolai socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning. *Sörmlands museum, Arkeologiska meddelanden 2009:02*. Nyköping.

Grundberg, Leif & Jonsson, Kenneth. 2004. Skatterna från Tuna kyrka och myntcirkulation i Norrland under 1100- och 1200-talen. I: *Myntstudier. Mynttidskriften på Internet. Nr 2004:2 - april*. www.numismatiskafor forskningsgruppen.su.se. Stockholm.

Jonsson, Kenneth. 1983. Översikt över fastlandsmyntningen ca 1180-1250. I: *Numismatiska meddelanden NMXXXIV*. Stockholm.

Karlén, Lars. 1973. *Nyköpings stads historia. Medeltid till vasatid intill 1622. Band 1*. Red. Stellan Dahlgren. Utgiven av Nyköpings kommuns stadshistoriekommité. Nyköping.

Nordeman, Kjell. 1986. *Kvarteret Åkroken och Nyköpingsbruk*. RAÄ, UV-Mitt, Arkivrapport. Stockholm.

Nordeman, Kjell & Douglas, Marietta. 1987. Nyköping. I: *7000 år på 20 år. Arkeologiska undersökningar i Mellansverige*. Red. Tiiu Andræ et al. RAÄ. Stockholm.

Muntliga uppgifter

Roslund, Mats. Lunds universitet, 061116.

Arkiv

Antikvarisk Topografiska arkivet (ATA)
Dnr 321-1722-2005

Lantmäteriverket i Gävle, Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS)
Stadsplanekarta, Akt nr C57-1:1. Förrättningsman obekant. Förrättning 1665 (?), Lådakt.

Bilagor

1. Anläggningsbeskrivningar

ANLÄGGNING 1, Stenläggning/Golv

Storlek: Ca 9 m

Djup: 0,20 m

Tät stenläggning täckt av ett 0,4 m tjockt brandlager av smulig bränd lera samt rester efter kolat timmer och plankor. Stenläggningen bestod, dels av ca 0,2 stora kullerstenar, dels av ca 0,4 meter stora kalkstensflisor över skilda ytor. Hela stenläggningen var anlagd på ett ca 0,1 meter tjockt lager av grus och sand. I botten av brandlagret påträffades bland annat en skärva äldre rödgods (Fnr 1) med medeltida datering samt en stor vridlåsnyckel (Fnr 17). I övergången till ovanliggande lager påträffades en hel del skärvor av typen yngre rödgods (BII:4), med datering till nyare tid.

¹⁴C-analys: Ua-38313. 632 ± 34 BP. 1280AD (95,4%)
1400AD.

2. ¹⁴C-analys

UPPSALA
UNIVERSITET

Uppsala 2009-09-04

Björn Pettersson
Sörmlands museum
Sektor arkeologi
Box 314
611 26 NYKÖPING

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Ångströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 - 471 30 59

Telefax:
018 - 55 57 36

Hemsida:
<http://www.angstrom.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@Angstrom.uu.se

Resultat av ¹⁴C datering av träkol från Södermanland.

Förbehandling av träkol och liknande material:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ¹⁴C-innehållet förbränns, det tvättade och intorkade materialet surgjort till pH 4, till CO₂-gas, som i sin tur konverteras till fast grafit genom en Fe-katalytiskreaktion.

I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

En korrektion motsvarande $\delta^{13}\text{C} = -24,2 \text{ ‰}$ mot PDB har utförts.

Labnummer	Prov	¹⁴ C ålder BP
Ua-38313	Nyköping, Borgmästaren 2 KN-KUS09-126	632 ± 34

Med vänlig hälsning

Göran Possnert/Maud Söderman

3. Fyndregister

Fnr:	Lager i profilen.	Material	Sakord	Typ	Godstyp.	Antal	Vikt (g)	Datering
1	17	Keramik	Kärl	Kanna	BII:1	1	14	Högmedeltid
2	3	Keramik	Kärl	Fat	BII:4	1	124	Nyare tid
3	3	Keramik	Kakel	Pottkakel	BII:4	3	169	1400-1500-tal
4	5	Keramik	Kärl	Gryta	BII:4	3	83	Nyare tid
5	6	Keramik	Kärl	Gryta	BII:4	2	94	1500-1600-tal
6	5	Keramik	Kärl	Gryta	BII:4	1	57	Nyare tid
7	5	Keramik	Kärl	Gryta	BII:4	1	36	Nyare tid
8	5	Keramik	Kärl	Fat	BII:4	1	46	Nyare tid
9	5	Keramik	Kärl	Kanna	BII:4	1	30	Nyare tid
10	9	Keramik	Kärl		BII:4	1	6	Nyare tid
11	20	Keramik	Kärl		CII	1	4	Nyare tid
12	20	Keramik	Kärl		CII	1	6	Nyare tid
13	5	Glas	Kärl	Bägare		1	7	Nyare tid
14	20	Keramik	Kritpipa			1	3	1500-1600-tal
15	5	Skiffer	Bryne			1	85	1600-1700-tal
16	3	Järn	Spik			2	26	
17	17	Järn	Nyckel	Vridläsnyckel		1	220	